

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Розвиток пам'яті в старших дошкільників із затримкою психічного розвитку
засобами мнемотехніки

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Чопко Надія Вікторівна
Керівник: Антоненко І. Ю.
Рецензент: Шевяков О.В.
Нормоконтроль ____ Ю.В. Ключкова

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 71 с., 5 табл., 4 рис., 44 джерела.

Об'єкт дослідження – процес корекції розвитку пам'яті у старших дошкільників із ЗПР засобами мнемотехніки .

Предмет дослідження – психолого-педагогічні засади засобів мнемотехніки у розвитку пам'яті старших дошкільників із ЗПР.

Мета дослідження: дослідження особливостей пам'яті старших дошкільників із ЗПР та створенні програми розвитку пам'яті засобами мнемотехніки.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємодоповнюючих методів:

– теоретичні: аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури, методичних матеріалів; узагальнення поглядів учених на досліджувану проблему; вивчення досвіду роботи спеціальних закладів для з'ясування стану розробленості проблеми у практиці освіти старших дошкільників із затримкою психічного розвитку;

– емпіричні: спостереження за розвитком пам'яті старших дошкільників із ЗПР на заняттях з використанням мнемотехніки, бесіда з педагогами, педагогічний експеримент з метою вивчення особливостей застосування мнемотехніки у роботі з старшими дошкільниками із ЗПР.

ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, СТАРШІ ДОШКІЛЬНИКИ, МНМОТЕХНІКА, КОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА, РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В останні роки збільшилася кількість дітей з затримкою психологічного розвитку. Це зумовлюється біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками. У сучасному суспільстві спостерігається зростання нервово- психічних і соматичних захворювань. Порушення когнітивної діяльності (пам'яті, уваги, мислення, сприйняття) веде до труднощів у навчанні, девіантної поведінки, психоемоційним порушенням і, як наслідок, соціальної дезадаптації і зниження якості життя дитини. Проблема затримки психічного розвитку дітей гостро постала перед психолого-педагогічною наукою вже дуже давно:

Дефектологи, які першими почали займатися питаннями діагностики та корекції цієї вади (Н.А. Бастун, В.І.Бондар, І.Д.Бех, Т.О.Власова, Т.П.Вісковатова, Т.Д. Ілляшенко, В.І.Лубовський, К.С.Лебединський, І.Ф. Ікаровська, М.С. Певзнер, В.Ф .Мачихіна, М.С. Певзнер, Т.В. Сак, М.В. Рождественська, У.В.Ульянкова та інші)

Враховуючи сучасний етап реформування системи освіти та виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я який характеризується активним впровадженням інтегрованої і інклюзивної його форм, потрібно забезпечити спільне навчання та виховання таких дітей з дітьми без обмежень здоров'я в загальноосвітніх організаціях таким чином, щоб виховання і навчання дітей з затримкою психічного розвитку було ефективним. Це потребує від допомагаючих спеціалістів належним чином скорегувати навколишнє середовище для успішного розвитку дитини, яка відстає у розумовому розвитку від своїх однолітків.

На сьогодні наукові знання про затримку психічного розвитку дають змогу розглядати її як межовий стан психічного розвитку. Цьому стану властиві розлади емоційно-вольової та інтелектуальної сфери. Наслідком відсутності своєчасної допомоги дитині є те, що у неї під впливом невдач у навчанні та

спілкування з однолітками та дорослими виникають і негативні зміни особистості.

Діти з ЗПР дуже чутливі до позитивної стимуляції.

Досить дієвим засобом розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку є мнемотехніка, або мнемоніка. Вона дозволяє за допомогою відповідних прийомів збільшувати обсяг пам'яті дитини, що полегшує запам'ятовування інформації. Мнемотехніка відома ще з прадавніх часів, а її використання нараховує як мінімум дві тисячі років. Відомо, перші згадування про мнемотехніку приписують Цицерону, а сам термін «мнемоніка» було введено Піфагором ще у VI ст. до н.е. Даною наукою цікавився також Аристотель і навчав цьому мистецтву свого учня О.Македонського. Мнемотехніку також вивчав, розробляв і викладав Джордано Бруно. Феноменальною пам'яттю, заснованою на мнемотехніці, володіли Юлій Цезар і Наполеон Бонапарт.

Як зазначають О. Ярмошук та В. Василюк, мнемотехніка корисна тим, що активізує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації.

Об'єктом дослідження є процес корекції розвитку пам'яті у старших дошкільників із ЗПР засобами мнемотехніки .

Предметом дослідження є психолого-педагогічні засади засобів мнемотехніки у розвитку пам'яті старших дошкільників із ЗПР.

Мета дослідження полягає у дослідженні особливостей пам'яті старших дошкільників із ЗПР та створенні програми розвитку пам'яті засобами мнемотехніки.

Завдання відповідно до мети дослідження:

1. Виявити особливості пам'яті старших дошкільників із ЗПР .
2. Проаналізувати теоретичні засади впливу мнемотехніки на розвиток пам'яті у старших дошкільників із ЗПР.
3. Розробити та впровадити програму розвитку пам'яті засобами мнемотехніки для старших дошкільників із ЗПР.
4. Оцінити ефективність програми розвитку пам'яті старших дошкільників засобами мнемотехніки.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення фахової літератури для з'ясування стану розробленості проблеми й тенденцій її розвитку, визначення понятійно-термінологічного апарату;

емпіричні: спостереження за діяльністю дітей, інтерв'ю, бесіда, опитування;

експеримент для перевірки ефективності вирішення проблеми, що досліджується;

статистичні: методи математичної статистики з метою оцінки результатів дослідження.

Методологічним підґрунтям дослідження є:

положення про системну побудову психічних феноменів і про важливість системного підходу до їх вивчення (П.К. Анохін, Б. Ф. Ломов, В.М. Русалов); принцип розвитку психіки (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова та ін.); положення про єдність законів нормального і аномального розвитку дитини (П.Я. Трошин, Л.С.Виготський, В.І. Лубовський і ін.); наукові дослідження Л. С. Виготського, В. К. Вілюнас, Г.Є. Сухарева, присвячені вивченню затримки психічного розвитку; .), теоретико-дослідницькі й методичні праці щодо засобів мнемотехніки у галузі спеціальної освіти (В.М. Василюк, Т.Г.Коломоець, Н.Б. Пулавська, О.О. Ярмощук)

Експериментальна база: Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, санаторна школа з дошкільними групами)

Експериментальну групу склали 10 дітей старшого дошкільного віку із ЗПР . Вік випробуваних від 6 до 7 років.

Апробація результатів дослідження:

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть слугувати основою для більш широкого застосування засобів мнемотехніки, оскільки особливості психо-фізіологічного розвитку дітей

дошкільного віку вимагають додаткової, у т.ч. наочно-образної підтримки у процесі засвоєння нових знань, спрямованих на подальше вдосконалення соціально-психологічної допомоги дошкільникам з ЗПР.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 найменування). Загальний обсяг роботи – сторінок, із них основного тексту.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз впливу технології мнемотехніки на розвиток пам'яті свідчить про її високу ефективність, що спостерігається не лише у нормотипових дітей, а й у дітей з затримкою психічного розвитку. Аналіз статистичних даних та наукових публікацій констатує збільшення кількості дітей з затримкою психічного розвитку, до того ж це найбільш поширене відхилення психофізичного розвитку дітей. Більшість спеціалістів вважають ЗПР "межовим" станом, підкреслюючи оборотність і пластичність процесу. Ці діти не є розумово відсталими, але мають уповільнене дозрівання психічних функцій, особливо пізнавальної та емоційно-вольової сфери. Вдосконалення методів діагностики, розвиток медицини та психології дозволяють краще зрозуміти причини ЗПР. Вони можуть бути пов'язані з дефіцитом в нервовій системі генетичного чи резидуального походження, конституційними факторами, частими соматичними захворюваннями чи поганими соціальними умовами виховання. Чим раніше встановлюється потреба дитини в спеціальній допомозі, створюються сприятливі умови виховання та навчання, тим швидше й повніше компенсується тимчасова затримка психічного розвитку. Завданням педагогів, зокрема, і суспільства, в цілому, є формування з самого раннього віку особистості, яка буде соціально адаптована, здатна до засвоєння нових знань, самостійна і задоволена своїм особистим та професійним життям та собою. З цією метою виникає потреба у створенні специфічних ефективних психокорекційних програм, які б враховували переважання наочно-образного сприйняття у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Показниками, що оцінюють вплив засобів мнемотехніки на розвиток пам'яті у старших дошкільників із ЗПР є обсяг зорової пам'яті, швидкість та точність відтворення інформації, показник продуктивності запам'ятовування, обсяг довготривалої пам'яті.

Емпіричне дослідження виявило, що у старших дошкільників із ЗПР переважають конкретні, а не узагальнюючі знання, низький рівень пізнавальної активності, невідповідний віку запас уявлень про себе та навколишній світ, недостатня сформованість мнестичних процесів, довільної уваги, процесів контролю, планування своєї діяльності та саморегуляції. Необхідність детального пояснення кожного ланцюжка дій може викликати раптовий емоційний зрив та відмову від співпраці з педагогом. Такі діти швидко втомлюються. Тому серед багатьох методів мнемотехніки для корекційно-розвиткових занять доцільно використовувати мнemoкартки, мнемодоріжки та мнемотаблиці.

Представлена програма курсу занять для розвитку пам'яті у старших дошкільників із ЗПР є апробованою та обґрунтованою. Програма направлена на розвиток елементарних навичок словесно-логічного мислення, формування та вдосконалення довільності уваги та пам'яті. Програма складається з чіткої систематичної індивідуальної та групової роботи. Курс занять включає методичні рекомендації для педагогів та батьків старших дошкільників із затримкою психічного розвитку щодо підкріплення та застосування матеріалу занять в ігровій, навчальній та повсякденній діяльності. Апробація та проведення курсу додаткових занять призвели до позитивних змін обсягу зорової та довготривалої пам'яті, показника продуктивності запам'ятовування, збільшення швидкості та точності відтворення інформації. Процентне співвідношення значущих змін в експериментальній групі після формувального експерименту та відсутність значущих змін у контрольній групі визначили основні чинники ефективності використання засобів мнемотехніки для розвитку пам'яті дітей із ЗПР. Організація подальших занять на більший період очевидно матиме сприятливий вплив на подолання дефіциту психофізичного розвитку дітей та успішну підготовку до подальшого навчання в школі. Проведена робота розкриває тільки деякі аспекти проблеми. Необхідні подальші теоретичні та емпіричні дослідження для з'ясування специфіки використання різноманітних засобів і прийомів мнемотехніки у формуванні нових навичок та вмінь, комунікації, ігрової, пізнавальної та дослідницької діяльності, уваги та пам'яті.